

Tilburg,

tijdschrift voor geschiedenis,
monumenten en cultuur
Verschijnt driemaal per jaar

Jaargang 31, nr. 2
september 2013

Uitgave
Stichting tot Behoud van
Tilburgs Cultuurogoed
K.v.K.: S 41096029 • ISSN: 0168-8936

www.historietilburg.nl

Redactie
Ronald Peeters (eindredactie),
Henk van Doremalen,
Jeroen Ketelaars, Rob van Putten

Redactiesecretariaat
Ronald Peeters
Montfortanenlaan 96
5042 CX Tilburg
rpeeters@historietilburg.nl

Abonnement
€ 14,50
Abonneren door overmaking op de
rekening van de Stichting
tot Behoud van Tilburgs
Cultuurogoed te Tilburg
ING-bank rek.nr.
56.25.554
onder vermelding van
'abonnement 2013'
Losse nummers
verkrijgbaar in de boekhandel (€ 4,95)

Opzeggingen abonnementen
voor einde kalenderjaar
schriftelijk via
abonnementen@historietilburg.nl
of Beeklaan 57, 5032 AB Tilburg

Omslagfoto:
Perron station, ca. 1902
(foto Henri Berssenbrugge, RAT)

Vormgeving
Ronald Peeters

Opmaak en druk
Drukkerij Gianotten B.V., Tilburg

Ten geleide

Een bijzondere mijlpaal: precies 150 jaar geleden deed de fotografie zijn intrede in Tilburg. De twee fotografen die anderhalve eeuw geleden voor deze historische gebeurtenis zorgden, staan centraal in het artikel waar Ronald Peeters dit nummer van tijdschrift *Tilburg* mee opent. Hij gaat namelijk in op leven en werk van de uit Pruisen afkomstige fotograaf Hugo Perger, die op 1 juni 1863 een portretfoto maakte die vooralsnog de oudst bekende foto uit Tilburg is, en zijn landgenoot Karl Festge, die in 1863 eveneens in Tilburg actief was.

Zoals ook in eerdere nummers van dit tijdschrift fietsroutes opgenomen werden, bevat deze editie van *Tilburg* een route die in het teken van het thema van Open Monumentendag 2013 staat: Macht en pracht. De tocht voert langs tal van bijzondere plekken en gebouwen die tussen het Stadhuisplein en de Goirkestraat liggen.

En zoals het in 2013 dus 150 jaar geleden is dat Tilburg zijn eerste fotografen kreeg, zo is de derde bijdrage aan dit tijdschriftnummer gewijd aan een ander opmerkelijk jubileum. Dit jaar is het namelijk ook anderhalve eeuw geleden dat Tilburg met het spoor verbonden werd. Henk van Doremalen gaat in zijn artikel in op de toenmalige vervoerssituatie in en om Tilburg en op het belang voor de stad van de nieuwe verbinding.

Traditiegetrouw wordt ook dit nummer afgesloten met de rubriek Tilburg Kort.

De redactie

Inhoud

- 35** **Ronald Peeters**
Hugo Perger en Karl Festge maakten 150 jaar geleden de eerste foto's in Tilburg
 - 41** **Henk van Doremalen**
Het gebied Oude Markt – Veldhoven – Goirke. Historische context van een lintbebouwing
 - 43** **Rob van Putten en Ronald Peeters**
Fiets/wandelroute Oude Markt – Veldhoven – Goirke
 - 51** **Henk van Doremalen**
Vervoer in en om Tilburg. Anderhalve eeuw spoorverbinding
 - 54** **Tilburg kort**
*Tilburg signalement LXXV
Zo was 't, zo is 't
De Lelie*
-

Hugo Perger en Karl Festge maakten 150 jaar geleden de eerste foto's in Tilburg

Ronald Peeters

De tot op heden oudst gedateerde portretfoto in Tilburg is op 1 juni 1863 gemaakt door de uit Pruisen afkomstige fotograaf Hugo Perger. Het is een studiofoto van het echtpaar Bressers-Donders met hun zoon. In dat jaar was er in Tilburg ook een andere, eveneens uit Pruisen afkomstige fotograaf Karl Festge actief. Hij fotografeerde Cornelis Wouters nog voordat deze op 20 oktober 1863 overleed. Wie van hen de eerste fotograaf in Tilburg was, weten we niet met zekerheid. In ieder geval is het zeker 150 jaar geleden dat de fotografie in Tilburg zijn intrede deed.

Tilburg had in 1863 ruim 16.500 inwoners. Het werd toen vanwege de wolindustrie ook wel het Nederlandse Leeds genoemd. Er was een onregelmatige bebouwing, nog geen riolering, en de meeste wegen waren nog onbestraat. De vele onbebouwde

gronden tussen de verschillende woonkernen werden met voornamelijk textiel fabrieken volgebouwd. De modernisering ging gestaag, maar wel langzaam. In 1855 beschikten nog maar 23 van de 67 Tilburgse wol fabrieken over stoomkracht en pas in 1856 deed de eerste machinaal aangedreven weefstoel hier zijn intrede. Tilburg was een snelgroeiende stad. De jaarlijkse bevolkingsgroei verdrievoudigde tussen 1860 en 1870. Het vervoer naar en buiten de stad ging voornamelijk met de diligence. Maar daar kwam met de opening van de spoorwegverbinding Tilburg-Breda op 1 oktober 1863 verandering in. Tilburg werd voor vreemdelingen steeds beter bereikbaar.

Voor kleine ondernemers zoals rondreizende fotografen, een bekend verschijnsel in die tijd vooral op kermissen en jaarmarkten, was er in zo'n snelgroeiende stad wellicht wel wat te verdienen. Hoewel er wel meer dan 10.000 arbeiders waren, was er toch een kleine vermogende bovenlaag van middenstanders en fabrikanten in de stad die de nog relatief dure foto's kon betalen. Vooral de foto's op visitekaart- en kabinetformaat, waren vanaf midden jaren zestig van de negentiende eeuw geliefd.

De Heuvel met lindeboom omstreeks 1860 door een onbekende fotograaf. Op de achtergrond de bebouwing aan de zuidzijde. De overkapte inrijpoort rechts is de tegenwoordige Zwaanstraat. (Coll. Bodel Neijenhuis, Universiteit Leiden)

De Markt omstreeks 1860 door een onbekende fotograaf. (Coll. Bodel Neijenhuis, Universiteit Leiden)

De eerste fotografen in Tilburg

Er bestaan twee foto's, een van de Heuvel en een van de Markt met kerk en stadhuis, die hoogstwaarschijnlijk rond 1860 moeten zijn gemaakt. Deze twee foto's bevinden zich in de collectie Bodel Neijenhuis (Universiteit Leiden). De foto's zijn echter niet gedateerd en de fotograaf is onbekend.

Tot op heden zijn er twee foto's bekend van Tilburgse personen die in 1863 moeten zijn gefotografeerd. De ene van het gezin Donders is gemaakt door Hugo Perger en gedateerd 1 juni 1863, de andere ongedateerde foto is gemaakt door fotograaf Karl Festge. Deze foto stelt Cornelis Wouters voor die op 20 oktober 1863 is overleden, dus de foto moet eerder dat jaar (of voor 1863) zijn gemaakt. Van beide fotografen zijn meer ongedateerde foto's bekend.

Perger en Festge waren afkomstig uit Pruisen (tegenwoordig Duitsland). Van Hugo Perger is erg weinig bekend, van Karl Festge iets meer. Beide heren komen ook niet in de Tilburgse bevolkingsregisters voor. Perger zal hier niet lang verbleven hebben. Van hem zijn slechts drie foto's bekend. Festge verbleef hier langer (1863-1868). Wij kennen van hem een honderdtal portretfoto's (met name in de collectie van het Regionaal Archief Tilburg) en twee interieurfoto's van de Goirkese en Heikese kerk.

Hugo Perger

Hugo Perger is rond 1834 in Barmen geboren als zoon van Ludwig Stanis Lares Joseph Maria Perger en Maria Catharina Krebs. In Barmen (stadsdeel van de Duitse stad Wuppertal in Noordrijn-Westfalen) ligt de bakermat van de hedendaagse fotografie. Tot 1929 was Barmen een zelfstandige stad. In de 19e eeuw maakte Barmen als Manchester van Duitsland

een grote bloei door als textielstad. Daarnaast werd in 1863 de firma Bayer hier gesticht.¹

Zijn jongere broer, Georg Carl Julius Perger (roepnaam Julius) (Barmen 1840 – Den Haag 1924), was ook fotograaf van beroep.² Medio 1862 vestigde hij zich als fotograaf op het adres Pastoorswaranda 152 te Den Haag. Zijn voornaamste opdrachtgever was de Nederlandse Spoorwegen. Julius Perger wordt met Oosterhuis, Van Gorkom en Hameter gerekend tot de bekendste Nederlandse architectuurfotografen van de 19e eeuw. Hun werk behoort tot de top van de Nederlandse fotografie. Zijn foto's zijn te bezichtigen in de bibliotheek van het Spoorwegmuseum te Utrecht. Maar ook in de collectie van het Regionaal Archief Tilburg bevindt zich een fraaie foto van de bouw van de Moerdijkbrug in 1872.³

Hugo Perger moet ongeveer 29 jaar oud zijn geweest toen hij in Tilburg actief was als fotograaf. Hoe lang hij in Tilburg verbleef, is niet bekend. We komen hem nog tegen in het Tilburgse overlijdensregister van 1864. Hij is dan aangever van het overlijden op 4 januari 1864 van de 27-jarige 'photografeur' Wilhelm Hernemann (geboren in Krefeld), die getrouwd was met Emma Maria Susanne Perger, een van de twee zusters van Hugo.⁴

Hugo Perger is op 24 juli 1871 op 38-jarige leeftijd met de boot Westphalia vanuit Hamburg in de Verenigde Staten aangekomen. We mogen aannemen dat hij vanuit Tilburg teruggegaan is naar Duitsland. Over zijn verblijf in de Verenigde Staten is geen spoor meer teruggevonden.

Zoals gezegd, van het oeuvre van Hugo Perger is maar weinig bekend: slechts drie foto's (albuminedrukken). Het betreffen portretten van de bekende Tilburgse families Bressers, Houben en Van Dooren.

De enige gedateerde foto is die van Bressers. Het is een familieportret van M.C.N. Bressers, zijn vrouw Louisa J.C. Donders en hun oudste kind Cornelis. Volgens een handgeschreven tekst op de achterzijde is de foto gemaakt op 1 juni 1863.⁵ De achterzijde bevat een opgeplakt etiket met de tekst 'Photographie Hugo Perger Tilburg'.

De tweede foto is die van Caspar Houben en zijn vrouw Antonette Leonora Verbunt. Op de achterzijde van dit carte-de-visiteportret staat dezelfde tekst afgedrukt.⁶ Het echtpaar Houben-Verbunt was zeer vermogend. Hun rijkdom blijkt ook uit de zeer zeldzame Napolitaner hond die ook met hen op de foto mocht. Opvallend is het decorstuk op de achtergrond. Dergelijke landschappen komen we ook tegen op foto's van Karl Festge, die hij in 1866, terugkomend uit 'Pruisische militie', uit Duitsland meebracht.⁷

De derde foto die we van Hugo Perger kennen, is het carte-de-visiteportret van Victor van Dooren.⁸ Ook hier vinden we dezelfde tekst op de achterzijde van de foto afgedrukt.

Op deze foto is ook dezelfde vloerbedekking te zien als op de foto van het gezin Bressers. Victor van

Rechts op p. 37 M.C.N. Bressers met gezin, gefotografeerd in 1863 door Hugo Perger. (Coll. mr. Carel Bressers, Tilburg)

Martinus Cornelis Nicolaas Bressers met echtgenote **Louisa Johanna Carolina Donders** en zoon **Kees**, de oudste van hun tien kinderen. "M.C.N.", zoals in familiekring over hem werd gesproken, werd geboren te Tilburg 10 juli 1823 en overleed aldaar op 19 september 1902. Hij was koopman, grossier in koloniale waren en kaarsenfabrikant. Richtte op 13 februari 1893 de firma Joh. Bressers op, later Bressers Metaal BV, ijzerhandel, vernoemd naar zijn zoon Johan die vanaf het begin de dagelijkse leiding kreeg. Martinus Bressers was lid van het Tilburgse St. Sebastiaansgilde, waarvan hij Koning was in de jaren 1852 en 1861; lid van de sociëteiten De Philharmonie en Amicitia, meer dan een halve eeuw lid van de St. Vincentiusvereniging. Hij woonde en dreef zijn zaak in de voormalige Monumentstraat 6, achter de Kerk van 't Heike, een pand dat tot de oudste van Tilburg behoort. Hij is op 31 juli 1860 getrouwd met Louisa Johanna Carolina Donders (Tilburg 12 juni 1834 - Tilburg 17 augustus 1888), dochter van wollenstoffenfabrikant Petrus Lambertus Donders en Anna Maria Theresia Woestenbergh. Als 16-jarige slaagde zij op 1 mei 1851 te 's-Hertogenbosch als 'schoolhouderesse' in de vakken lezen, schrijven, rekenen en Nederduitsche Taal. Hun oudste zoon Kees (Cornelis Lambertus Adrianus), koopman, was de opvolger in de zaak van zijn vader. Hij werd geboren te Tilburg op 10 februari 1862 en overleed aldaar, ongehuwd, op 12 september 1921.

Bron: M.C.M.X. Bressers en W. de Bakker, *Het geslacht Bressers* (Tilburg, 1988), p. 361 e.v.; *Nieuwe Tilburgsche Courant*, 22-9-1902: 'In Memoriam: M.C.N. Bressers'.

Dooren is hier vermoedelijk op 39-jarige leeftijd afgebeeld.

Karl Christian Festge

Karl Festge is geboren te Langensalza in Thüringen op 7 april 1845. Er is een ongedateerde foto bekend die volgens het gedrukte opschrift op de achterzijde gemaakt is door K. Festge. Het is het portret van Cornelis Wouters.⁹ Hij overleed in Tilburg op 20 oktober 1863. Dus de foto is voor die datum gemaakt. Stel dat dit kort voor zijn dood is geweest, dan maakte Festge die foto in 1863 in Tilburg op ongeveer 18-jarige leeftijd.

In september en oktober 1864 was hij respectievelijk in Geertruidenberg en Oosterhout als fotograaf werkzaam. Festge komt, zoals hiervoor opgemerkt, niet in het Tilburgse bevolkingsregister voor. Hij wordt wel vermeld in het *Adresboek van Tilburg* uit 1865 en hij adverteerde veel in het *Weekblad van Tilburg* (1866-1868).¹⁰ Volgens dit adresboek is hij 'Photograaf' in de Kerkstraat 116, dit werd later Heuvelstraat 321 (in het westelijk gedeelte van de Heuvelstraat).

Op 10 maart 1866 kondigt hij in het *Weekblad van Tilburg* zijn 'geachte begunstigers' aan dat hij over twee weken zijn werk als fotograaf zal beëindigen omdat hij 'aan de Pruisische Militie voldoen moet'. Op 7 april 1866 adverteert hij nogmaals dat hij de stad nu gaat verlaten. Hij koestert de hoop op vrijstelling van zijn dienstplicht en laat de werkzaamheden over aan zijn operateur en knechten. Op 5 mei 1866 verschijnt er weer een advertentie in de krant. Hij heeft uitsluitend militaire dienst gekregen en bracht en passant meubels mee uit Duitsland 'ter versiering van zijn atelier en tot opluistering der portretten'. Op de vele foto's die zich in de collectie van het Regionaal Archief Tilburg bevinden, zijn de gedrapeerde gordijnen, decorstukken en meubels te zien. Voor kinderen was er zelfs een hobbelpaard. De jonge Karl Sträter is ermee afgebeeld.¹¹

Op 19 mei 1866 gaat hij een concurrentiestrijd aan met de fotograaf Petrus Johannes Cornelisse (Den Bosch 1827-?). Foto's worden door hem nu ook geleverd tegen dezelfde prijzen: '3 stuks Album Portretten f 1,25 en een Groot Salon Portret 25 dm. Middell. f 5,00' en alles bovendien 'onder 50-jarige garantie'. Cornelisse verbleef in Tilburg van 15 maart tot 20 juli 1866.¹² Een andere concurrent van Festge was Jean Baptiste Paul Eduard Fremau (Brussel 1836-Tilburg 1892). Hij was architect in Tilburg vanaf 1860 maar hij is ook als fotograaf actief geweest, vermoedelijk vanaf december 1866 op de Parallele Straat (de tegenwoordige Spoorlaan).¹³

In juli 1867 verhuisde Festge naar de Stationsstraat. Achter de woning in de tuin van de kinderen Van Damme (Van Damme en cie) richtte hij een eenvoudig fotografisch atelier in dat op 15 juli geopend werd. Hij zou er nog acht dagen werken voordat hij weer naar Duitsland zou vertrekken om zijn dienstplicht te vervullen.¹⁴ Tijdens zijn afwezigheid zou zijn zaak door

een 'kundigen Duitschen Operateur waargenomen worden'. Het is onbekend wie dat was, Hugo Perger misschien?

De eerste fotografen zochten ook elders verkooppunten. In een advertentie in het Weekblad van Tilburg van 9 februari 1867 bood Festge in drie verschillende formaten foto's aan van de feestelijk versierde kerk van 't Goirke die gemaakt waren ter gelegenheid van het 50-jarig priesterjubileum van pastoor Wilhelmus van de Ven (1793-1882). Deze foto's konden worden gekocht bij boekhandel De Kanter-van den Heuvel in de Goirkestraat. Festge verloot volgens dezelfde advertentie ook twee bij hem geëxposeerde foto's van paus Pius IX en van de aartsbisschop van Utrecht Joannes Zwijsen, oud-pastoor van de Tilburgse parochie 't Heike. Dit laatste portret wordt echter toegeschreven aan Van Damme!¹⁵ Het atelier van Festge in de tuin van Van Damme brandde in augustus 1867 grotendeels af.¹⁶

Op 16 mei 1868 adverteerde Festge weer in de krant om de geruchten die blijkbaar in omloop waren dat hij zijn atelier zou stoppen, de kop in te drukken: 'De zaak wordt daar en nergens elders, als vroeger met succes en aan dezelfde prijzen voortgezet'. Maar op 8 augustus 1868 adverteerde hij in de krant dat hij zijn zaak 15 augustus gaat sluiten. Zijn klanten krijgen nog de kans tegen geringe kosten foto's na te bestellen. Daarna zullen deze met het atelier openbaar worden verkocht. Opmerkelijk is dat Carel Jan van Damme (1823-1892) op een of andere manier de werkzaamheden van Festge voortgezet moet hebben, want hij wordt in het bevolkingsregister van 1890 nog

Caspar Houben werd geboren te Orsbeck in Duitsland op 16 februari 1823. Hij vestigde zich te Berkel, liet zich tot Nederlander naturaliseren en stichtte in 1852 een roodververij voor meekrap bij de Buunders aan de Leij. In 1857 installeerde hij er een stoommachine van 50 pk; er werkten toen 85 arbeiders. Op 30 juli 1851 trouwde hij te Tilburg met **Antonetta Leonora Verbunt** (geboren te Tilburg op 13 juli 1826 en aldaar overleden op 5 maart 1894), een dochter van de brouwer Francis L.J. Verbunt. Hun dochter Leonora M.H. Houben (1852-1930) zou trouwen met Vincent J.A. van Spaendonck, fabrikant van wollen stoffen, later oprichter van naar hem genoemde wolwasserij en -ververij.

Caspar Houben woonde sedert 1 augustus 1852 te Tilburg, was gedurende verschillende jaren lid van de gemeenteraad en regent van het R.K. Gasthuis. Hij onderscheidde zich ook op charitatief gebied, bezat uitgestrekte bossen en landerijen en maakte door het afstaan van de Schaapskooi en de daarbij behorende hoeven en 50 hectaren grond, de stichting op 5 maart 1881 mogelijk van de abdij van de paters trappisten aan de Koningshoeven (op het grondgebied van Berkel-Enschot). Houben overleed te Tilburg op 8 januari 1899. De ververij van Houben is in 1918 overgenomen door Van den Bergh-Krabbendam. In 1941 is de ververij gesloten. Naar Caspar Houben is in Tilburg een straat genoemd.

Bron: Ronald Peeters, *De straten van Tilburg*, 1987, p. 74; aanvulling Rob van Putten.

Linksboven op p. 38
Caspar Houben en zijn
vrouw Antonetta Verbunt,
gefotografeerd omstreeks
1863-1864 door Hugo
Perger. (Coll. Regionaal
Archief Tilburg)

Rechtsonder p. 38 versierd
Maria-altaar in de Heikese
kerk, gefotografeerd op 30
december 1865 door Karl
Festge. (Coll. RAT)

Victor van
Dooren, gefotografeerd
omstreeks 1863-1864
door Hugo Perger. (Coll.
Familiearchief Van Dooren,
Den Bosch)

Victor Johannes van Dooren, werd geboren te Tilburg op 8 januari 1824, als zoon van Petrus (Pieter) C.L. van Dooren en van Sophia M. van Dooren. Hij overleed te Aalst op 5 december 1898. Hij trouwde in 1874 te Hilvarenbeek met Maria E.Th. Verlinden (1824-1883) en hertrouwde in 1889 met Maria C.H. Faust (1847-1920). Victor van Dooren was in dienst bij de firma Pieter van Dooren.

Bron: Lucas van Dijck, *In de Schijff achter de Dorenboom. De Tilburgse familie Van Dooren 1540-2012* (Tilburg, 2012), p., 151-152, 156.

Cornelis Wouters,
gefotografeerd in 1863 door
Karl Festge. (Coll. RAT)

'photograaf' genoemd.¹⁷ Festge vertrekt in augustus 1868 uit Tilburg en gaat weer terug naar Duitsland, waar hij zich in Erfurt vestigt. Hij was aanvankelijk hoffotograaf en daarna eigenaar van een fabriek in bouwmaterialen, makelaar in onroerend goed en ten slotte rentenier. Hij overleed als een vermogend man in Nassau op 18 februari 1909.¹⁸

De negatieven van zijn in Tilburg gemaakte foto's zijn uiteindelijk terechtgekomen bij fotograaf Adriaan van Beurden (1843-1915) die op 1 mei 1868 zijn fotografisch atelier in de Heuvelstraat opende. Op 25 december 1874 schreef deze in de Tilburgsche Courant dat hij zijn eigen negatieven uit de jaren 1868 t/m 1872 alsmede die van Karl Festge zou gaan vernietigen.

Noten

- <http://nl.wikipedia.org/wiki/Barmen>.
- Vriendelijke mededelingen Peter C.J. Perger, IJmuiden, 14 en 15-1-2013. Zie ook: www.perger.nl en www.genealogieonline.nl/en/stamboom-perger; T.Th. Leijerzapf (red.), *Fotografie in Nederland 1839-1920* ('s-Gravenhage, 1978), p. 62 en 103.
- Familiearchief Van Dooren.
- Jef van Gils en Jim van Nieuwenhuijzen, *'t Toekomstig verleden. Verborgene schatten van het archief* (Tilburg, 2009), p. 3-6.
- Coll. mr. Carel Bressers; Regionaal Archief Tilburg (RAT), Beeldonline nr. 011447; Eerder gepubliceerd in: M.C.M.X. Bressers en W. de Bakker, *Het geslacht Bressers* (Tilburg, 1988), p. 361 en door Jo Pluymakers en Gerard Steijns, 'Het heeft zijne majesteit behaagd... Het handboogschuttersgilde St. Sebastiaan en koning Willem III', in: *Tilburg. Tijdschrift voor geschiedenis, monumenten en cultuur*, jrg. 19 (2001), nr. 3, p. 75-96.
- RAT, Beeldonline, nummer 004621.
- Van Gils en Van Nieuwenhuijzen, p. 7.
- Collectie Familiearchief Van Dooren (Lucas van Dijck/Hetty van Dooren, Den Bosch).
- RAT, Beeldonline, nummer 006293. Op de achterzijde de in het Frans gedrukte tekst: 'Atelier Photographique K. Festge Heuvelstraat No. 321, Tilbourg.'
- Ronald Peeters, *Tilburg in beeld 1865-1945* (Tilburg, 1979), p. 1-3; Jan Coppens, Marga Altena en Steven Wachlin, *Het licht van de negentiende eeuw. De komst van de fotografie in de provincie Noord-Brabant* (Eindhoven, 1997), p. 32-33; Van Gils en Van Nieuwenhuijzen, p. 6-11.
- RAT, Beeldonline, nummer 005869.
- Peeters, *Tilburg in beeld 1865-1945*, p. 5; Van Gils en Van Nieuwenhuijzen, p. 8-10.
- Peeters, *Tilburg in beeld 1865-1945*, p. 4-5; Van Gils en Van Nieuwenhuijzen, p. 10-13.
- Zie over het atelier bij Van Damme: Gerard Steijns m.m.v. Ronald Peeters, 'Beelden in kleur, in zwart en in wit. Een Turnhoutse familie in de 19de eeuw in Tilburg', in: *Jaarboek van de Koninklijke geschied- en oudheidkundige kring van de Antwerpse Kempen, Taxandria*, LXXXII, 2010, deel 2, p. 183-217.
- Exemplaren in de collectie van het Prentenkabinet Leiden en in het archief van de Fraters van Tilburg; Peeters, *Tilburg in beeld 1865-1945*, p. 3; Steijns, 'Beelden in kleur', p. 205.
- Weekblad van Tilburg*, 10 augustus 1867.
- Steijns, 'Beelden in kleur', p. 205.
- Van Gils en Van Nieuwenhuijzen, p. 8.

Cornelis Wouters, gedoopt 10 maart 1783 te Tilburg en aldaar overleden op 20 oktober 1863. Hij trouwde te Tilburg op 10 mei 1815 met Maria Theresia Adriana Cleysen. Cornelis Wouters was wolcommissionair, gerelateerd aan de families Van Spaendonck en Mutsaers. Hij was de grondlegger van de wolhandel die later door zijn zoon Ignatius Wouters en kleinzoon Cornelis Wouters voortgezet zou worden. Op zijn bidprentje wordt Cornelis Wouters een 'vroom en godvreezend man' genoemd, 'die vele aalmoezen gaf aan het volk'. De gevel van het pand Willem II-straat 29a draagt nog steeds de tekst 'Firma C.J. Wouters'.

In de collectie van Stadmuseum Tilburg bevindt zich een anoniem geschilderd portret van Cornelis Wouters dat hoogstwaarschijnlijk naar deze foto, na de dood van Wouters, is geschilderd.

Bron: Mr. J.B.W.M. van Roosmalen, *Geschiedenis van het geslacht Wouters (1560-1953)* (Tilburg, 1953); Jeroen Ketelaars en Ronald Peeters, *In Tilburgs bezit. Historische objecten uit de collectie van de gemeente Tilburg* (Tilburg, 2009), p. 52.

Goirkese kerk (lb), Karl Sträter (rb) en onbekend kind (ro) door Karl Festge gefotografeerd. Adres van Hugo Perger op achterzijde foto Houben (lo). (Coll. RAT)

